

שקלא וטריא

— סכום על דף היומי —

לעלוי נשמת
דינה ליבא בת עטל ז"ל
עובדיה חיים בן רחל ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה

א"ר יוסי בר' חנינא אין דברי תורה מתקיימין
אלא במי שמעמיד עצמו ערום עליהן
(שמערים שיתקיים תורתו) שנאמר
(משלי ח) אני חכמה שכנתי ערמה (סוטה כא)

הידושיין ב

כמה קשה אבקה של שביעית – גודל החיוב להתבונן בייסוריו ולחזור בתשובה

הדרשה של רבי יוסי בנויה מסמיכות הפסוקים הבאים, ובעמוד ב' הגמרא מתרצת קושיא זו, שיש משמעות בפסוקים עצמם לדרוש כך.

יג בשנת היובל הזאת תשובו איש אל-אחוזתו. יד וכי-תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל-תונו איש את-אחיו. כה וכי-ימור אחיך ומכר מאחוזתו וכו' גאלו הקרב אליו וגאל את ממכר אחיו. כט ואיש כי-ימכר בית-מושב עיר חומה וקהילה גאלתו עד-תם שנת ממכרו ימים תהיה גאלתו. לה וכי-ימור אחיך ומטה ידו עמר וקחזקת בו גר ותושב וחי עמך. לט וכי-ימור אחיך עמר ונמכר-לך לא-תעבד בו עבדת עבד. מז וכי תשיג יד גר ותושב עמך וימך אחיך עמו ונמכר לגר תושב עמך או לעקר משפחת גר. מח אחר ימכר גאלה תהיה-לו אחד מאחיו יגאלנו

דתניא רבי יוסי ברבי חנינא אומר בא וראה כמה קשה אבקה ע"ג איסור קל של שביעית, ר"ל שהוא לאו הבא בכלל עשה – 'לאכלה' ולא לסחורה, אדם נושא ונותן בפירות שביעית לסוף:

1. מוכר את מטלטליו שנאמר בשנת היובל תשובו איש אל אחוזתו וסמך ליה וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך דבר הנקנה מיד ליד.
2. לא הרגיש כלומר לא שם לבו לפורענות הבאה עליו לחזור בו מהעבירה שבידו לסוף:
3. מוכר את שדותיו שנאמר כי ימור אחיך ומכר מאחוזתו לא באת לידו דהיינו לא יבואו עליו הרהורי תשובה עד:
4. שמוכר את ביתו שנאמר כי ימכור בית מושב עיר חומה.

מאי שנא התם דאמר לא הרגיש ומאי שנא הכא דאמר לא באת לידו שמשמע דרכו בכך ולא יבוא לידו תשובה עד שיקבל פורענות?

(תירוץ) כדאמר רב הונא כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה, הותרה לו כלומר נעשית לו כהיתר.

וממשיכה הברייתא: לא באת לידו עד:

4. שמוכר את בתו שנאמר וכי ימכור איש את בתו לאמה ואע"ג דבתו לא כתיבא בהאי ענינא בספר ויקרא אלא בספר שמות, מ"מ כיוון שהפסוק אחריו מדבר על ריבית שזה יותר חמור, הרי שפשוט הוא שמכר את בתו לפני זה. הגמרא מסבירה מדוע הוא חמור: ניזבין אינש בריתיה ולא ניזיף בריביתא - משום בריתיה מגרעא ונפקא והא מוספא ואזלא.

5. לא באת לידו עד: שלוה ברבית שנא' וכי ימור אחיך ומטה ידו עמך וסמך ליה אל תקח מאתו וגו' לא באת לידו עד:
6. שמוכר את עצמו שנאמר וכי ימור אחיך ונמכר לך לא לך אלא לגר שנאמר לגר ולא לגר צדק אלא לגר תושב שנאמר גר תושב, משפחת גר זה עובד כוכבים כשהוא אומר לעקר זה הנמכר לעבודת כוכבים עצמה לחטוב עצים ושאר צרכיה אבל לא לשם אלהות.

[עד כאן דף כ עמוד א]

עתה חוזרת הגמרא לתרץ את הקושיא דלעיל, מדוע לא נחמיר על פדיון עבדו:

(תירוץ) אמר ליה התם הא אהדריה קרא: דתני דבי רבי ישמעאל הואיל והלך זה ונעשה כומר לעבודת כוכבים אימא לידחי אבן אחר הנופל שלא תהא גאולה תלמוד לומר אחרי נמכר גאולה תהיה לו אחד מאחיו יגאלנו. (קושיא) ואימא גאולה תהיה לו כי היכי דלא ליטמע בין העובדי כוכבים, הא לענין פדיון נחמיר עליה מדרבי יוסי ברבי חנינא שהבאנו לעיל.

ר"מ – שלמד מ'אמה' לגבי תנאי, לומד פסולין כמו ר"א, כדלהלן:

מוכרה לפסולין אם רעה בעיני אדוניה שרעה בנישואיה כלומר שאסורה לו. סבר לה כרבנן דאמרי אין מוכרה לקרובים.

יבואר שרבנן, למרות שסוברים שאין מכירת לקרובין, מ"מ מודים הם שאם לבן של האדון לא נאסר עליה מחמת קורבה, נחשב למכירת בר יעוד. להלן, שתי ברייתות בשיטת רבנן:

(1) תני חדא מוכרה לאביו ואין מוכרה לבנו - מודו רבנן היכא דאיכא צד יעוד.

(2) תניא אידך אין מוכרה לא לאביו ולא לבנו [או שסובר שצריך להיות ראוי להיות גם היתר לאדון או שמדובר שאין לו בן-ריב"א]

ת"ר אם בגפו יבא בגפו יצא:

[ת"ק] בגופו נכנס בגופו יצא - אמר רבא לומר שאינו יוצא בראשי אברים כעבד, אע"פ שכתוב מלא תצא כצאת העבדים, אי מהתם הוא אמינא, שאינו כעבד שיוצא בשן ועין ואינו מקבל דמי נזקו אלא הייתי אומר שניתב ליה דמי עניה וגם וניפוק קמ"ל. רבי אליעזר בן יעקב: יחידי נכנס יחידי יצא - כלומר יש לו אשה ובנים, רבו מוסר לו שפחה כנענית בעל כרחו, אין לו אשה ובנים דהיינו נכנס יחידי, אין רבו מוסר לו שפחה כנענית.

ניצד מחשבים ערך של עבד עברי בפדיונו - השביח והכסיף

יבואר בברייתא באיזה אופן מחשבים הפדיון של עבד במקרה שהשתנה ערכו במשך הזמן. הגמרא מביאה שני פסוקים שמאחד משמע שמחשבים כפי ערך השנים ומהשני משמע שמחשבים כפי הערך שהוא בשעת מכירתו, הגמרא מקשה מה הכרח לבאר את הפסוקים כך.

ת"ר: [עבד הנמכר לעובד כוכבים]

נמכר במנה והשביח ועמד על מאתים: פודין במנה שנאמר מכסף מקנתו.

נמכר במאתים והכסיף ועמד על מנה: מחשבין במנה - תלמוד לומר כפי שניו. אין לי אלא עבד הנמכר לעובד כוכבים, הואיל ונגאל בקרובים, ידו של עובד כוכבים על התחתונה, נמכר לישראל מנל? ת"ל שכיר שכיר לגזירה שוה.

אמר אב"י ביום שבדיחא דעתו הריני מוכן להשיב שאלות כבן עזאי שהיה חריף ודרשן בשוקי טבריא.

א"ל ההוא מרבנן מכדי הני קראי איכא למידרשינהו לקולא ואיכא למידרשינהו לחומרא, מאי חזית דדרשינהו לקולא של העבד נידרשינהו לחומרא דהיינו שהשביח יתן כפי שניו, והכסיף ישיב כשעת המכירה.

לא סלקא דעתך מדאקיל רחמנא לגביה דתניא כי טוב לו עמך:

עמך במאכל ועמך במשתה - שלא תהא אתה אוכל פת נקה והוא אוכל פת קיבר, אתה שותה יין ישן והוא שותה יין חדש.

אתה ישן על גבי מוכים והוא ישן על גבי התבן.

מכאן אמרו כל"ב הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו.

(קושיא) ואימא הני מילי לענין אכילה ושתיה, כי היכי דלא ליצטער ליה, הא לענין פדיון נחמיר עליה: כמו שיתבאר בדברי רבי יוסי, שכיוון שהיה חשוד על השביעית יגיע

בסופו להיות עבד.

^ע תוספות ד"ה כל הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו. וקשה מאי אדון די לו להיות כאדון ויש לומר כדאימא בירושלמי דפעמים אין לו אלא כר אחת אם שוכב עליו בעצמו אינו מקיים כי טוב לו עמך ואם אינו שוכב עליו וגם אינו מוסרו לעבדו אז מדת סדום נמצא שע"כ צריך למסור לעבדו והיינו אדון לעצמו:

שקלא וטריא

סכום על דף היומי

לעלוי נשמת
דינה ליבא בת עטל ז"ל
עובדיה חיים בן רחל ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה.

א"ר יוסי בר' חנינא אין דברי תורה מתקיימין
אלא במי שמעמיד עצמו ערום עליהן
(שמערים שיתקיים תורתו) שנאמר
(משלי ח) אני חכמה שכנתי ערמה (סוטה כא)

הידושיין ב

מסקנא

הגמרא מוכיחה שמדויק ממשמעות הפסוקים שהולכים לקולא בפדיון עבדים, כדלהלן:

(מסקנא) אמר רב נחמן בר יצחק תרי קראי כתיבי:

נא אם-עוד רבות בשנים לפיהן ישיב גאלתו **מכסף מקנתו**. נב **ואם-מעט נשאר בשנים עד-שנת היבל וחשב-לו כפי שניו ישיב את-גאלתו.**

וכי יש שנים מרובות ויש שנים מועטות?

אלא נתרבה כספו בתוך השנים הללו דהיינו שהשביח עבדו, **מכסף מקנתו**, נתמעט **כספו** בתוך השנים הללו שהכסף, **כפי שניו**. ואין לומר שכונות הפסוק ברבות או מעט הוא כמה זמן חסר משעת הפדיון עד סוף שש שנים, היינו ארבע שנים 'רבות', או שתי שנים 'מעט', שא"כ למה כתב בשנים.

אמר רב יוסף דרשינהו רב נחמן להני קראי כסיני.

בעא מיניה רב הונא בר חנינא מרב ששת עבד עברי הנמכר לעובד

כוכבים נגאל לחצאין או אינו נגאל לחצאין? להלן צדדי הספק:

גאולתו משדה אחוזה גמר: מה שדה אחוזה אינו נגאל לחצאין אף האי נמי אינו נגאל לחצאין, או דילמא לקולא אמרינן לחומרא לא אמרינן.

(תירוץ) א"ל לאו אמרת התם נמכר כולו ולא חציו ה"נ נגאל כולו ולא חציו.

הגמרא מבראת באיזה מקרה מצונו לקולא ולחומרא:

אמר אביי אם תימצי לומר נגאל לחצאין משכחת לה לקולא ולחומרא לקולא -

זבניה במאה יהב ליה חמשין, פלגא דדמי, ואשבח וקם על מאתן:

אי אמרת נגאל לחצאין: יהיב ליה מאה ונפיק.

ואי אמרת אין נגאל לחצאין: יהיב ליה מאה וחמשין ונפיק.

שווי בשעת המכירה	כמה פדה לחצאים	שוויה אחרי כן	נגאל לחצאין	לא נגאל לחצאין
100	50 (50%)	200	100 (50%)	150 (200) - 50

(קושיא) והאמרת נתרבה כספו מכסף מקנתו ר"ל שתמיד מחשבים מהשווי של שעת המכירה.

(תירוץ) אלא לקולא כגון דאוקיר זל ואוקיר -

שווי בשעת המכירה	הוזל	כמה פדה לחצאים	שוויה אחרי כן	נגאל לחצאין	לא נגאל לחצאין
200	100	50 (50%)	200	100 (50%)	150 (200) - 50

לחומרא

זבניה במאתן יהיב מאה, פלגי דדמי, ואיכסף וקם על מאה.

אי אמרת נגאל לחצאין: יהיב ליה חמשין ונפיק ואי אמרת אין נגאל לחצאין הנך מאה פקדון ניהו גביה יהיב להו ניהליה ונפיק.

שווי בשעת המכירה	כמה פדה לחצאים	שוויה אחרי כן	נגאל לחצאין	לא נגאל לחצאין
200	100 (50%)	100	50 (50%)	כלום

גאולת לחצאין - בתי ערי חומה / שדה אחוזה

להבנת הסוגיא נקדים - שבסוגיא זו מתעסקת הגמרא לעניין מכירת בתי ערי חומה, ומכירת והקדש שדה אחוזה. בבתי ערי חומה, המוכר יכול לגאול מיד עד סוף שנה ראשונה, ומכאן והילך אינו חוזר וגואל. והדיון בסוגיא אם נגאל לחצאין. במכירת שדה אחוזה, אינו פודה בתוך שתי שנים הראשונים (הורע כוחו), אבל לאחמ"כ יכול לפדות, ואם לא פדה חוזרת לו ביובל (יפה כוחו). המקדיש שדה אחוזה, גואל מיד (יפה כוחו) ואם לא פדה, יוצא ביובל לכהנים (הורע כוחו), ופודה לחצאין.

בעא מיניה רב הונא בר חנינא מרב ששת המוכר בית בבתי ערי חומה נגאל

לחצאין או אינו נגאל לחצאין דהיינו שאם נתן חצי דמיו, האם יחשב חצי פדיון?

להלן צדדי הספק:

'גאולתו' - 'ומצא כד' גאולתו' משדה אחוזה גמר" - מה שדה אחוזה אינה נגאלת לחצאין אף האי נמי אינו נגאל לחצאין,

או דילמא היכא דגלי שכתוב 'כד' גלי, היכא דלא גלי, לא גלי.

א"ל ממדרשו של ר"ש נשמע שלוח וגואל **וגואל לחצאין:**

(1) דתניא כתוב לגבי מקדיש שדה אחוזה אם גאל יגאל מלמד שלוח וגואל וגואל לחצאין אמר ר"ש, הודורש טעמא דקרא: מה טעם לפי שמצינו:

במוכר שדה אחוזה שיפה כחו, שאם הגיע יובל ולא נגאלה חוזרת לבעליה ביובל,

לפיכך לא חש ליפות את כחו והורע כחו שאינו לוח וגואל וגואל לחצאין.

מקדיש שהורע כחו להפסיד נחלתו שאם הגיע יובל ולא נגאלה יוצאה לכהנים ביובל, יפה כחו שלוח וגואל וגואל לחצאין.

לכן, אפשר להוכיח לגבי **מוכר בית בבתי ערי חומה** נמי הואיל והורע כחו, שאם מלאה לו שנה תמימה ולא נגאלה נחלט, יפה כחו שלוח וגואל וגואל לחצאין.

(קושיא) (2) איתבייה כתוב לגבי מקדיש שדה אחוזה אם גאל יגאל מלמד שלוח וגואל

וגואל לחצאין ומדוע הוצרכה התורה לכתוב פסוק זה הרי יש ק"ו:

ומה **מוכר שדה אחוזה**, שיפה כחו שאם הגיע יובל ולא נגאלה חוזרת לבעליה ביובל, הורע כחו שאין לוח וגואל וגואל לחצאין, **שהורע כחו שאם הגיע יובל ולא נגאלה יוצאה לכהנים ביובל אינו דין שהורע כחו שאין לוח וגואל וגואל לחצאין!**

(דחיה) מה למוכר שדה אחוזה שכן הורע כחו ליגאל מיד, תאמר במקדיש שיפה כחו ליגאל מיד!

מוכר בית בבתי ערי חומה יוכיח שיפה כחו ליגאל מיד ואין לוח וגואל וגואל לחצאין.

(תירוץ) לא קשיא הא (2) רבנן שלא לומד טעמא דקרא, ולכן כיוון שהורע כוחו של בתי ערי חומה בדבר אחד, שבתוך שנה ראשונה בלבד יכול לפדות, הורע כחו גם לגבי פדיון לחצאין.

הא(1) ר"ש שדורש טעמא דקרא.

כמו כן הגמרא מביאה סתירה בברייתות ומיישבת כ"ל:

תני חדא לוח וגואל וגואל לחצאין - הא רבנן,

ותניא אידיך אין לוח וגואל וגואל לחצאין - הא ר"ש.

[עד כאן דף כ עמוד ב]

בתי ערי חומה קאמר היכא דגלי גלי והיכא דלא גלי לא גלי ואי ג"ש היא אפילו היכא דלא גלי נמי:

ניתן לקבל את סיכומי 'שקלא וטריא' השבועיים על הדף היומי במייל arielmarcus5518@gmail.com - נשמח לקבל הערות ותיקונים.